

Vuk'uzenzele

Swi tisiwa ka wena hi Vuhlanganisi bya Mfumo (GCIS)

Xitsonga/English

Dzivamisoko 2016 Nkandziyiso 1

Diepsloot yi kuma xitici xintshwa xa maphorisa

Pheji 7

R7 biliyoni yi vekiwile etlhelu ku va ya switirhisiwa swa switici swa swikepe

Pheji 11

YI NA MITIRHO ENDZENI

Endla leswaku rito ra wena ri twala

Ongezwa Manyathi

Vaaki va Afrika-Dzonga lava nga ringanela ku vhota va ta va na nkarhi wo tirhisa mfanelo ya vona ya xidemokirasi hi ku endla mfungo eka phepha ra baloto eka Mihlawulo ya Mfumo wa Muganga ya 2016 leyi ta ka.

Hi ku vhota ka vona, vaaki va Afrika-Dzonga va nge tiyisi xidemokirasi xa tiko ntsena, kambe va ta va va ri vaakatiko lava yimeke hi ku hlavula varhangeri lava va tsakelaka lava nga ta pfu-neta ku antswisa nkoka wa vutomi bya vona.

X ya nkoka leyi nga eka phepha ra baloto yi tirha ntirho eku endleni ka leswaku vakhanselara va tiwadi va tihlamulela no tiyisisa leswaku timasipala ti tlhelela emasungulweni hi ku phakela vukorhokeri.

Ku va xidemokirasi xa hina xi tshama xi tiyile, vaaki va Afrika-Dzonga va fanele ku nghenelela eka Mihlawulo ya Mfumo wa Muganga ya 2016.

Ku va na nkarhi wo vhota swi vula leswaku vaaki va Afrika-Dzonga va fanele va endla leswaku marito ya vona ya twala. Kambe leswi swi nge koteki loko vanhu na nga tiyisisa leswaku mavito ya vona ya kona eka nxaxamelo wa vavhoti swi nga si pfala.

Vavhoti lava nga fanela va fanele ku titsarisela kan'we, handle ka loko va rhurhile sweswinyana kumbe loko mindzilekano ya swifundzha yo vhotela yi cincile. Leswi swi na nkoka hikuvavaaki va Afrika-Dzonga vo hlaya a va swi tivi leswaku tiwadi ta vona ti cincile sweswinyana.

Eka Mbulavulo wa yena hi Xiyimo xa Rixaka, Phuresidente Jacob Zuma u komberile vaaki hinkwavo va Afrika-Dzonga lava nga vavhoti ku titsarisela eka mihlawulo.

"Ndzi tsakela ku rhamba vaakatiko hinkwavo lava nga fanela ku huma hi tinhlayo ta le henhla ku ya eswifundzheni na switici swa vona swo vhotela ku ya titsarisela kumbe ku lulamisa vuxokoxoko bya vona, leswaku va lunghekela phuroseso leyi ya nkoka ya xidemokirasi," u vurile.

Madzana ya Magidi ya vaaki va Afrika-Dzonga va amukerile xikombelo lexi hi nkarhi wa mahelo ya vhiki yo sungula yo titsarisela ku vhota hi Nyenyankulu. IEC sweswi yi tivisile leswaku mahelo ya vhiki yo hetelela yo titsarisela ya ta va kona hi ti 9-10 Dzivamisoko 2016.

Ku tlula mamiliyoni ya nharhu ya vaaki va Afrika-Dzonga va endzerile switici swo vhotela swa le migangeni ya vona ku ya titsarisa, ku titsarisa nakambe kumbe ku lulamisa vuxokoxoko bya vona. Mutshamaxitulu wa Khomixini ya Nhlawulo, Tatana Glen Mashinini, u vurile leswaku nhlayo ya vavhoti lava nga endzela switici swo vhotela a yi tlula hi kambirhi nhlayo leyi a ku fikeleriwile yona hi nkarhi wa ntsariso

> Swi ya emahlweni eka pheji 2

Mfumo wa muganga wu le mavokweni ya wena!

Titsariseli ku vhota!

9-10 Dzivamisoko 2016

REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

MFUMO WA MUGANGA

Vavasati va fambisa phurojeke ya tindlu ku aka makaya yo khomeka

Rirhandzu Nkombyani

Vatshami lava tshamaka ematikoxikaya lava ya welaka ehasi ka Masipala wa Mogalakwena ku nga ri khale va ta va lava va vuyeriwaka hi makaya mantshwa.

Ntsengo wa nhlayo ya 60 wa mindyangu ya le matikoxikaya ya Ga-Hlako na Taueatsoala ehansi ka Masipala wa Mogalakwena, Masipala wa Xifundzha xa Waterberg yi ta vuyeriwaka ku suka eka Pfhumba Vavasati ro Aka ra lembe na lembe ra Ndzawulo ya Rixaka ya Vutshamo bya Vanhu.

Pfhumba ra Vavasati ro Aka i Phurojeke ya Letsema leyi kongomaneke no aka tindlu eka mitlawa leyi khumbhekaka ku nga: vadyuhari, vavasati, vanhu lava hanyaka na vutsoniwa na vana.

I phurojeke ya xinakulobye ya Ndzawulo ya Vutshamo bya Vanhu, Vavasati va Afrika-Dzonga lava Akaka na sekithara ya swirho naswona yi khomiwa lembe na lembe eka xifundzhangulu xin'we kumbe swo hlaya ku tlangela nhweti ya Vavasati.

Pfhumba ra Vavasati ro Aka ri sunguriwile hi 2006 naswona ri akile ku fika eka 500 wa tiyuniti ta tindlu etikweni hinkwaro ku sukela ri sungurile.

Ku vulavula hi nkarhi wa ku vekekiwa ka switina na ntirho wo endla kaya lowu a wu khomiwile etikoxikaya ra Taueatsoala, Xandla xa Holobye wa Vutshamo bya Vanhu Zou Kota-Fredericks u vurile lewaku phurojeke yi

kombisa leswaku mfumo eka swiphemu hinkwaswo swinharhu, wu hleriwa hi ku nyika vutumbelo byo khomeka eka vaaki va Afrika-Dzonga hinkwavo.

"Lexi nga xa nkoka swinene hi mhaka ya ku Aka hi leswaku ku na xinakulobye xo vonaka exikarhi ka mfumo, mabindzu yo ka ya nga ri ya mfumo na vaakatiko va ntolovelo lava nga nyikela matshalatshala na nkarhi ku tiyisisa ku humelela ka phurojeke," ku vurile Xandla xa Holobye Kota-Fredericks.

Xandla xa Holobye Kota-Fredericks u vurile leswaku wa swi tiva leswaku ndzhawu ya Taueatsoala yi wela ehansi ka Masipala lowu a wu ri ku hlanganeni na mitlholtho yin'wana.

U tiyisisile vaakatiko leswaku mitlholtho yi le ku langutiweni naswona mfumo wu tirha hi matimba ku kuma xintshuxo.

"Ndzi tsakile ku twa leswaku matikoxikaya yo hlaya ya le kusuhi na Taueatsoala ya na gezi naswona na leswaku vanhu van'wani wa pfuniwile hi mfumo ku hlangana ku endla tikhooparethivhi to endla matandza, maphepha ya le xindlwani yo tisula, tiphedze ta vaxisati na switirhisiwa swin'wana.

MEC wa Mfumo-Ntirhisano, Vutshamo bya Vanhu na Timhaka ta Xintu eLimpopo, Makoma Makhurupetje u vurile leswaku mfumo wu tinyiketerile ku tiyisisa leswaku vavasati va nyikiwa matimba naswona leswi swa vonaka eka tiphurojeke ta tindlu leti nga nyikiwa tikhamphani to aka leti vinyi va tona ku nga vavasati ku sukela hi 1994.

"Eka lembe ximali leri nga hundza na ra swes-

Vatshami va le matikoxikaya ya Ga-Hlako na Taueatsoala va nyikiwile tindlu to khomeka to tshama eka tona na mindyangu ya vona.

wi, Limpopo yi nyikile 5 900 wa tiphurojeke ta tindlu eka tikhamphani ta 12 leti vinyi va tona ku nga vavasati leswi fikaka eka ntsengo wa R507 123 551. Ku tinyikela ka hina ku kombiseka eka swivandla swo hlaya swa tindlu leswi hi nga swi tumbuluxela vaakatiko. Ku tlula 3.3 miliyoni wa swivandla swi tumbuluxiwile hi phurogireme ya tindlu leti nga sabusidayiziwa hi mfumo," ku vurile MEC Makhurupetje.

KU AKA MAKAYA YO KHOMEKA

Muvuyeriwa un'we loyi a nga kuma yindlu hi phurojeke eka Masipala wa Mogalakwena.

Vutomi a byi tika swinene eka Ramashala na ndyangu wa yena lava nga tshama malembe yo hlaya endzeni ka mukhukhu wo hungutuwa wa tikamara timbirhi. Nguva ya timpfula a yi

ri yo tika eka ndyangu lowu.

Loko Xandla xa Holobye Kota-Fredericks na MEC Makhurupetje va endzerile kaya ra yena a nga kotangi ku tumbeta ntsako.

"Ndzi hava marito. Ndzi tsakile swinene hikuva hi ta va na ndhawu leyi hi yi vulaka kaya. Yindlu yi ta vuyisela xindzhuti xa hina," u vurile.

Muvuyeriwa un'wana i Catherine Moreana (wa malembe ya 70) loyi a tshamaka eka yindlu ya tikamara timbirhi leyi a avelanaka yona na lava a va hlaysaka va kombo. Phurojeke ya tindlu yi cincile vutomi bya yena na bya ndyangu wa yena.

***Rirhandzu Nkombyani u tirhela Mfumo xa Xifundzhangulu xa Limpopo.**

> Swi suka eka pheji 1

wo sungula emaheleni ya vhiki ya Mhlawulo ya ka Masipala ya 2011.

Leswi swi hundzuluxeriwa eka engetelo wa 23% eka nghinghiriko wo tsarisa loko ku fananisiwa na ntsariso wo sungula wa mahelo ya vhiki ya Mhlawulo ya Rixaka na Swifundzha ya 2014.

"Leswi swi tshembhisa kahle eka Mhlawulo ya ka Masipala ya 2016 na mikarhi leyi taka," ku vurile Mashinini.

Hambileswi mahelo ya vhiki ya ntsariso wo sungula wo vhoti wu nga hundza, ka ha ri na nkarhi wo tsarisa. Vavhoti lava ringaneleke, lava

ya tsarisa leswaku va kota ku vhoti na ku va na xo xi vula eka vumundzuku bya vona. Rixaka ra sweswi ra vantshwa ri fanele ri hlohloteriwa hi vantshwa va 1976 no rhangelana eku hlayiseni ka vumundzuku bya tiko.

Vanhu vo tala va hakerile nxavo wa le henhla eka vaaki va Afrika-Dzonga ku va va kota ku hanya etikweni ro ntshuxeka na xidemokirasi. Loko xidemokirasi xexo xi ringetiwa nkarhi na nkarhi, a swi vuli leswaku ku humelela a ku le ku endlweni ku sukela hi 1994.

XANA I MANI LOYI A NGA TSARISAKA?

Ku tsarisa u fanele ku va u ri muakatiko wa Afrika-Dzonga; u va na kwalomuya ka 16 wa malembe (u nga vhoti loko u ri na 18 wa malembe); naswona u ri na xibukwana xa ID xa ba-khodi, xa rihlaza; ID ya khadi ro tlhariha; kumbe setifikheti ya nkarhinyana ya vutitivisi (TIC).

Vaendli va swikombelo va ta fanela ku nyika kherefu ya laha va tshamaka kona leyi kumekaka eka xifundzha xo vhotela laha va tsarisaka kona.

Loko vavhoti va ri hava kherefu ya ximfumo va fanelele va nyika vatirhi va swa nhlawulo vuxokoxoko bya laha va tshamaka kona ku tiyisisa leswaku va tsarisa eka xifundzha xo vhotela lexi lulameke.

XANA NDZI NGA TSARISA RINI KUMBE KWIHI?

U nga endla apoyitimente ku endla xikombelo xo titsarisela hi nkarhi wa ntirho ehofisini ya IEC ya le mugangeni wa wena leyi tihlamulelaka eka xifundzha xa wena xo vhotela.

NKARHI WUN'WANA WO TSARISA

U nga kayeli mahelo ya vhiki ya vumbirhi yo tsarisa ya Mhlawulo ya ka Masipala ya 2016. Switici swo vhotela swi ta pfula etikweni hinkwaro ku titsarisela ku sukela hi 8am ku fikela 5pm hi ti 9 na ti 10 Dzivamisoko 2016

nga tsarisangiki kumbe va lavaka ku langutisisa vuxokoxoko, va nga endla xikombelo xo tsarisa hi nkarhi wa ntirho ehofisini ya Khomixini ya Nhlawulo ya le mugangeni wa vona kumbe ku tsarisa ku vhoti eka masiku yo tsarisela ku vhoti yo hlawuleka.

Lava lavaka ku tsarisa ehofisini ya Khomixini ya Nhlawulo va fanele ku ba riqingho va nga si ta ku endla apoyitimente. Leswi i mhaka ya ku loko tiko ri tshunela ekusuhu na Siku ra Nhlawulo vatirhi va swa nhlawulo va va nga ri kona ehofisini, va ri karhi va endla tidyondzo ta nhlawulo emiganeni.

VANTSHWA VA FANELE KU TITSARISA NO VHOTA

Tanihleswi tiko ri funghaka anivhesari ya vu 40 ya ku kombisa ku vilela ka swichudeni swa le Soweto hi 1976, swi fanerile leswaku vantshwa va huma hi tihlayo ta le henhla ku

XANA NDZI FANELE KU TSARISA NAKAMBE RINI?

U fanele ku tsarisa nakambe loko:

- kherefu ya le kaya ka wena loko yi cincile
- IEC yi ku tivisa leswaku mindzilekano

ya xifundzha xo vhotela yi cincile.

XANA NDZI SWI TIVA NJHANI LESWAKU NDZI TSARISILE KUMBE LAHA NDZI NGA TSARISA KONA?

Ku languta vuxokoxoko byo titsarisela, u nga:

- rhumela SMS leyi nga tsariwa nomboro ya wena ya ID eka 32810 (R1.00 hi SMS)
- languta vuxokoxoko byo titsarisela ka wena eka inthanete eka www.elections.org.za
- languta xitici xa wena xo vhotela hi nkarhi wa mahelo ya vhiki yo titsarisela (9-10 Dzivamisoko 2016)
- languta eka hofisi ya IEC ya le mugangeni wa wena hi nkarhi wa ntirho.

KU ENDLA XIKOMBELO XO VHOTI YO HLAWULEKA

Vhoti yo hlawuleka yi pfumelela muvhoti la nga titsarisela, loyi a nga ta ka a nga koti ku vhotela exiticini xo vhotela hi Siku ra Nhlawulo, ku endla xikombelo xo vhoti hi siku leri nga vekiwa ku nga si fika Siku ra Nhlawulo. A hi munhu un'wana ni un'wana, hambiswiritano, a ringanelaka ku kuma vhoti yo hlawuleka. Lava va tsakelaka ku endla xikombelo xa vhoti yo hlawuleka va fanele ku va na leswi landzelaka:

- ku va muvhoti la tisariseleke
- ku va na xibukwana xa ID xa ba-khodi, xa rihlaza; ID ya khadi ro tlhariha; kumbe TIC (endla xikombelo eka hofisi ya Timhaka ta Xikaya)
- loko u fikelela swiyimo swa muxaka wo kongoma wa nhlawulo.

U nga endla xikombelo xa vhoti yo hlawuleka loko ku we a wu nge koti ku ya exiticini xa wena xo vhotela hikuva u vabya, u tsoniwile kumbe u bihile emirini; kumbe loko ku ve a wu nge vhoteli eka xitici xa wena xo vhoti hi Siku ra Nhlawulo.

XANA NDZI VHOTA RINI?

Hi nawu, tivhoti to hlawuleka ti nga endlwa hi masiku lawa ya nga vekiwa eka tafula ra nkarhi ra nhlawulo naswona ku ta va ku ri hava mimpfumelelo yin'wana leyi nga pfumeleriwaka.

***Tsalwa ro engetelela ri suka eka Khomixini yo Tiyimela Yoxe ya Nhlawulo.**

Tlilika "Like" eka pheji ra Facebook ra Khomixini ya Nhlawulo (IEC-SouthAfrica) kumbe u landzela IEC eka Twitter (@IECSouthAfrica) ku kuma switiviso eka masiku ya mahelo ya vhiki yo titsarisela.

Ku kuma vuxokoxoko byo hlaya bela riringho eka IEC: eka 0800 11 8000 na swivutiso swa wena swa nhlawulo. Senthara ya nhlanganiso yi pfula hi Mumsbunuko ku ya fika yi Ravuntlhanu, ku sukela hi 7am ku fikela hi 9pm.

Mamiliyoni ya endzela switici swo vhotela swo titsarisela

Priscilla Khumalo

Ku tlula mamiliyoni ya nharhu ya vavhoti lava nga fanela va endzerile switici swo vhotela swo titsarisela etikweni hinkwaro hi nkarhi wa mahelo ya vhiki yo sungula yo titsarisela sweswinyana. Eka 3 097 194 wa vanhu lava a va endzerile switici swo vhotela swo titsarisela, 692 730 wa tsarisile ro sungula, loko va 1 086 958 a va titsarisela nakambe eka swifundzha swo vhotela swo hambana naswona 1 317 506 va tiyisisile no lulamisa vuxokoxoko bya vona bya ntsariso eka xifundzha xo fana xo vhotela.

A ku ri na nhlamulo yikulu ku suka eka vantshwa, laha 544 552 wa vanhu va le hansi ka malembe ya 30 a va titsarisela ro sungula.

Kwalomuya ka 54% wa vanhu lava a va titsarisela ro sungula a ku ri vavasati. Maendlelo lawa a voniwile eka swifundzhangulu hinkwaswo, handle ka Kapa N'walungu, laha a ku ri na kwalomuya ka ku avelana ka 50/50 exikarhi ka vavanuna na vavasati hi ku ya hi mitsariso leyintshwa.

KwaZulu-Natal na Gauteng swi vi le na hafu ya mitsariso leyintshwa, na 24% mitsariso leyintshwa eKwaZulu-Natal na 22.5% eGauteng.

Titsariseli ku vhotu!

Mfumo
wa muganga wu
le mavokweni ya wena.

9 - 10 April 2016

REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Diepsloot yi kuma xitici xa maphorisa xintshwa

Noluthando Mkhize na Edwin Tshivhidzo

Xitici xa Maphorisa xa Diepsloot lexi a xi yimeriwile hi mahlo-ngati, lexi nga en'walungwini wa Joni, xi pfuriwile naswona xi languteriwile ku lwa na vugevenga endhawini liya.

Xitici xi pfuriwile ximfumo hi Holobye wa Maphorisa Nkosinathi Nhleko, loyi a kombel-eke vaakatiko ku sirhelela vavasati na vana no tirhisa mihlangano ya xiphorisa ya le mugangeni ku lwa na vugevenga eka tindhawu ta vona.

"Ku hluvuka ku ta loko ku ri na ku rhula... Swi le mavokweni ya vaaki ku tiyisisa ku sirheleleka ka vona. Hi fanele ku hlanganisa swandla eka nyimpi yo lwa na vugevenga," u vurile.

Holobye u nyiketile mimovha yintshwa yo tlula 21 eka xitici ku ya emhlweni no tiyisa nyimpi yo lwa na vugevenga endhawini liya.

Mfumo wu tirhisile ku tlula R100 miliyoni ku aka xitici xa maphorisa, leswi sunguleke hi 2008.

Ku aka swi tumbuluxile swivandla swa mitirho swa 145 eka swirho swa vaakatiko lava a va thoriwile tanihi hi vatirhi angarhelo naswona 200 wa vantshwa va leteriwele eka mintirho yo hambana ya swa aka hi Phurogireme yo Ndlandlamuxiwa ya Mitirho ya Mfumo na Vukorhokeri bya Vantshwa va Rixaka.

KU SIRHELELA VANHU VA DIEPSLOOT

Nakambe eka nsimeko a ku ri na Khomixi-nara wa Maphorisa ya Rixaka wo Khomela Lefuthenente-Angarhelo Johannes Phahlane, loyi a nga vula leswaku xitici xa maphorisa lexi tirhaka kahle xi na nkoka eka muganga wun'wana ni wun'wana.

"Tanihi SAPS, hi tsakile swinene ku va na xitirhisiwa lexi nga akiwa ku vuyerisa n'wina, leswaku hi ta nyikiwa matimba ku tirhela no sirhelela vanhu va Diepsloot kahle no hetiseka swinene.

"Switirhisiwa hinkwaswo leswi nga vekwiwa eka xitici lexi xa maphorisa swi ta tirhisiwa hi ndlela yo lulama no lwa na vugevenga hi ku hetiseka," u vurile.

Lefuthenente-Angarhelo Phahlane u engeterile leswaku maphorisa ya na vutihlamuleri

eka vanhu lava ya va tirheleke. U kombisile nkoka wa xinakulobye xa matimba exikarhi ka maphorisa na vaaki.

U vurile leswaku Afrika-Dzonga ri kokile vanhu va swiyimo swo hambana rinoko lava ta ka eka doroba ra Joni ku antswisa vutomi bya vona.

"Vanhu vo suka eka swifundzhankulu swin'wana na vo suka eka matiko-akelana va ta odorobeni ra nsuku, habu ya ikhonomi ya Afrika."

"Diepsloot, ku fana na miganga-akelana, yi gandlanile naswona vanhu van'wana va nga endla swa vugevenga na nxaniso wa xihoko na swidzidziharisi, leswi swi fambisanaka na ku dlaya, ku ringeta ku dlaya, ku ba na ku pfinya. Ndzi fanele ku tiyisisa leswaku hi ta tiyisa xandla eka ku lwa na mihluvukiso yaleyo."

U vurile leswaku ku lwa na vugevenga, vinyi va swidzidziharisi, vukungundwana na swigevenga swi na nkoka.

"Hi tirhile naswona hi ta ya emahlweni hi tirhana na swirho swa hina leswi tirhisaka beji ya hina yo xiximeka ku endla swo hambana na leswi yi yimelaka swona. Hi kombela vaakatiko ku mangala matikhomelo yo biha yan'wana ni yan'wana."

Jonathan Sathekge mutshami wa le Diepsloot loyi a tile ku ta vona ku pfuriwa ka ximfumo ka xitici xa maphorisa, u byerile Vuk'uzenzele leswaku u titwa a hlayisekile leswi xitici xa maphorisa xi nga hela.

"Hi khensa xitici xa maphorisa lexintshwa hikuva xi le kusuhi na hina naswona leswi swi ta chavisa swigevenga," u vurile.

MPHAKELO WA VUKORHOKERI BYA MASUNGULO

Ku sukela hi 2014, SAPS yi vi le eka pfumba ro pfuxeta no aka hi vuntshwa switici swa maphorisa hi phurogireme ya Mphakelo wa Vukorhokeri bya Masungulo (FSD).

FSD yi tumbuluxiwile hi mfumo naswona yi fambisiwa hi Hofisi ya Phuresidente ku tiyisisa leswaku hi xixima milawu ya Batho Pele hi ku veka vanhu eka ndhawu yo sungula. Hi ku ya hi leswi, a hi antswisangi ku languteka na ku titwa ka switirhisiwa swa hina, kambe hi tlhele hi letela swirho swa hina ku antswisa matikhomelo ya swona loko swi tirhana na vanhu lava endzaka kumbe lava belaka ti-

Holobye wa Maphorisa Nkosinathi Nhleko (henhla xikarhi) na Khomixinara wa Maphorisa ya Rixaka wo Khomela Lefuthenente-Angarhelo Johannes Phahlane u pfurile Xitici xa Maphorisa xa Diepsloot ximfumo.

qingho eka switici swa maphorisa swa hina," ku vurile Lefuthenente-Angarhelo Phahlane U engeterile leswaku phurogireme yi fambisiwile ku ndlandlamuxa phurofexinalizimi eka vukorhokeri.

"Hi vonile ku hambana. Hi endlile ku humelela eka switici swa FSD hi ku hambana ka swona leswi nga pfuxetiwa kumbe ku pfuriwa. Hi vonile ku fikeleriwa ka vaakatiko, tindhawu ta vukorhokeri bya maphorisa leti nga pfuleka, ku tumbuluxiwa ka xinakulobye xa swirho na xinakulobye xa vaakatiko lexi nga tiyisiwa."

Hi ku ya hi Khomixinara wa Maphorisa ya

Rixaka, swirho swa SAPS leswi nga ta va swi ri karhi swi tirhela vaaki swi ta tiyisisa vulawuri, phurofexinalizimi, no hlonipha.

"Vugevenga byi fanele byi hela naswona, swin'we, hi fanele ku teka switarata nakambe leswaku hi ta kurisa vana va hina, lava va nga varhangeri va mundzuku, eka Diepsloot leyi hlayisekeke no antswa."

Holobye wa Mitirho ya Mfumo Thulas Nxesi, a ri kona eku pfuriweni na yena, u komberile vaakatiko ku tirhisa switirhisiwa swa mfumo hi ndlela ya vutihlamuleri tanihileswi swi nga kona ku tirhela vona.

Ku lwa na vugevenga na vukungundwana

Dorris Simpson

Phoresidente Jacob Zuma u tivisile maendlelo lawa ya nga kongomisiwa eka ku engetela matshalatshala eka ku lwa na vugevenga na vukungundwana.

Eka nhlamulo ya yena eka njhekanjhekisano wa Mbulavulo hi Xiyimo xa Rixaka, Phuresidente u vurile leswaku mfumo wu le ku tiyiseni ka rimba ra milawu naswona wu ya emahlweni na maendlelo yan'wana ku herisa vugevenga na vukungundwana.

"Yuniti yo Teka Nhundzu leyi nga Xaviwa hi Migingiriko ya Vugevenga yi endlile ntirho wa kahle eka lembe ximali leri nga hundza," u tsundzokile.

Yuniti yi gimetile milandzu ya 463 yo teka nhundzu leyi nga xaviwa hi migingiriko ya vugevenga yo durha kwalomuya ka R2 bilyoni naswona yi gimetile swileriso swo gwtisiriswa swa 342 leswi nga na ntengo wa R2.8 bilyoni.

"Ntengo wa R1.6 bilyoni wu hakeriwile eka lava a va khumbhiwa hi vugevenga bye-byo," ku vurile Phuresidente Zuma. Mali leyi yi kumiwile endzhaku ka loko ku lavisisiwile migingiriko ya vukungundwana.

Phuresidente u engeterile leswaku R11 miliyoni yi kumiwile eka milandzu laha varhumiwa va mfumo a va khumbheka eka vukungundwana na milandzu yin'wana leyi yelanaka.

U vurile leswaku Nawumbisi Ndzhundzhu-

luko wa Nsirhelelo wa Mpaluxo wu andlariwile eka Huvo ya Rixaka emaheleni ya lembe leri nga hundza.

"Xikongomelonkulu xa wona i ku nyika nsirhelelo eka vapoti leswaku hi lwa na vukungundwana ku antswa no hetiseka swinene.

"Nawumbisi Ndzhundzholuko wo Sivela no Lwa na Migingiriko ya Vukungundwana wu ta tivisiwa ePalamende," ku vurile Phuresidente Zuma.

Nawumbisi wu antswisa ku tirhisiwa ka Nawu wo Sivela no Lwa na Migingiriko ya Vukungundwana ku kota ku loloxa mitlhontho leyi vonakaka no pfala mavangwa.

Nawu wun'wana wuntshwa lowu nga ku tivisiweni i Nawumbisi wa Milandzu ya le ka Inthanete na Timhaka leti Yelanaka, lowu nga ta tivisiwa ePalamende eka hafu yo sungula ya 2016.

Nandzu wa le ka inthanete wu nga hlamuseriwa tanihi nghinghiriko wa vugevenga hi ku tirhisa tikhomphyutara na le ka inthanete.

MIANTSWISO EKA VUKORHOKERI BYA MAPHORISA YA AFRIKA-DZONGA

Loko ha ha ri eka timhaka ta vuhlayiseki, Phuresidente u tivisile hi miantswiso mimbirhi eka Vukorhokeri bya Maphorisa ya Afrika-Dzonga.

"Tanihi kungu ra Tlhelela eMasunguleni,

Mfumo wu tiyimiserile ku lwa na vugevenga na vukungundwana laha tikweni.

Vutirheli bya Maphorisa byi ta tumbuluxa tiyuniti to hlawuleka to lwa na swidzidziharisi na milandzu ya misava leyi yelanaka ku katsa na madzolongana na ku hangalaka ka swibalesa eka migangeni ya hina."

Tiyuniti timbirhi, ku vurile Phuresidente, i Byuro yo Lawula Swidzidziharisi ya Afrika-

Dzonga na Byuro ya Rixaka yo Lawula Swibalesa leswi nga ri ki eNawini na Nkongomiso wa Milandzu ya Madzolongana.

Tiyuniti leti ti ta wela ehansi ka Vulawuri bya Ndzavisiso wa Nkongomiso wa Milandzu, lebyi a byi tiveka tanihi Hawks.